CEVAPLI KİTAPÇIK

Soru	1	2	3	4	5	6	Toplam
Puan	16	16	20	16	16	16	100

6 açık uçlu / kısa cevaplı soru · 100 puan. Yanıtlarında istenen işlem, gerekçe ve kanıtı göster.

Yazılı provasıdır. Okulunun seçtiği senaryoyu kontrol et.

1. Orman için hangi soru? · 16 puan

Bir bölgede yol yapılması tartışılıyor. Mühendisler yolun uzunluğunu ve kesilecek ağaç sayısını hesaplıyor. Bölge halkı ise “Ulaşım kolaylığı ile canlıların yaşam alanını koruma sorumluluğu nasıl dengelenmeli?” sorusunu gündeme getiriyor.

Metindeki olgusal araştırma ile çevreye ilişkin felsefi problemi ayırınız. Felsefi problemde karşı karşıya gelen iki değeri ve tartışmayı derinleştirecek bir soruyu yazınız.

Örnek yanıt

Uzunluk ve ağaç sayısı ölçülebilen olgusal verilerdir. Değerlerin nasıl dengeleneceği etik/felsefi problemdir. Ulaşımın insana sağladığı yarar ile canlıların yaşam alanı ve ekolojik bütünlüğün korunması karşı karşıya gelir. Alt soru: “İnsan dışındaki canlıların çıkarları karar sürecinde hangi gerekçeyle dikkate alınmalıdır?”

- Ölçülebilir bilgi ile nasıl davranılmalı sorusunu ayır.
- Kararın taşıdığı değerleri görünür kıl.

Dikkat: Felsefi problemi yalnız teknik maliyet hesabına indirgemek.

2. Doğanın değeri · 16 puan

Bir göl için iki görüş öne sürülüyor: I. “Gölü korumalıyız; çünkü insanlara su ve gelir sağlar.” II. “Göl ekosistemi, insanlara sağladığı yarardan bağımsız olarak da korunmaya değerdir.”

Görüşlerin değer anlayışlarını karşılaştırınız. Gölün insanlara doğrudan gelir sağlamaması durumunda her görüşün gerekçesinin nasıl etkileneceğini açıklayınız.

Örnek yanıt

I insan yararını merkeze alan araçsal değer gerekçesidir. II doğaya/ekosisteme kendinde değer tanır. Doğrudan gelir yoksa I’in gelir gerekçesi zayıflar ama su gibi başka insan yararları sürebilir; II’nin insan yararından bağımsız değer gerekçesi bu nedenle ortadan kalkmaz.

- Her görüşte korumanın neden istendiğini belirle.
- Koşul değişince hangi gerekçenin sürdüğünü ayır.

Dikkat: Gelir sağlamayan doğanın hiçbir değeri olamayacağını iki görüşün ortak sonucu sanmak.

3. Kıyıdaki turizm projesi · 20 puan

Bir kıyıda yeni tesisin yerel istihdam yaratacağı, fakat kuşların üreme alanının bir bölümünü daraltacağı öngörülüyor. Alternatif bir yerleşim planı daha pahalıdır ama üreme alanını büyük ölçüde koruyabilir.

Proje hakkında savunabileceğiniz bir görüş yazınız. Görüşünüzü iki gerekçeyle destekleyiniz; görüşünüze yöneltilebilecek güçlü bir itirazı ve bu itiraza cevabınızı ekleyiniz.

Örnek yanıt

Örnek görüş: Alternatif yerleşim planı tercih edilmelidir. İstihdam hedefi korunurken yaşam alanına zarar azaltılır; ekosistemin uzun vadeli değeri hesaba katılır. İtiraz: Ek maliyet iş fırsatlarını azaltabilir. Cevap: Maliyet ve istihdam etkisi şeffafça karşılaştırılmalı; aşamalı yatırım gibi çözümler incelenmelidir. Başka bir sonuç, benzer açıklık ve tutarlı gerekçelerle kabul edilir.

- Bir karar görüşü seç ve gerekçelerini ayır.
- Karşı tarafın gerçek bir kaygısını güçlü biçimde ele al.

Dikkat: İtirazı “Karşı çıkanlar doğayı sevmez.” gibi kişiye saldırıya dönüştürmek.

4. Sorumluluğu paylaşmak · 16 puan

Bir kentte atık sorunu için iki öneri vardır: yalnız bireylerin daha dikkatli olması veya yalnız üreticilerin ambalajı azaltması. Kent yönetiminin toplama altyapısı da yetersizdir.

Çevresel sorumluluğun paylaşımı hakkında kendi görüşünüzü yazınız. Birey, üretici ve yönetimden en az ikisinin rolünü gerekçelendiriniz. “Bir taraf sorumluluğunu yapmıyorsa ötekilerin hiçbir yükümlülüğü kalmaz.” iddiasını değerlendiriniz.

Örnek yanıt

Örnek görüş: Sorumluluk etki ve imkânlara göre paylaşılmalıdır. Birey ayırma/tüketim, üretici tasarım/ambalaj, yönetim erişilebilir toplama altyapısında rol alır. Bir tarafın eksikliği diğerlerinin bütün yükümlülüğünü kaldırmaz; ancak sorumlulukların etkili uygulanmasını zorlaştırabilir ve iş birliği gerektirir.

- Sorumlulukları etki alanı ve yapabilme imkânıyla ilişkilendir.
- Birinin kusurundan herkesin sorumsuzluğunu çıkaran genellemeyi tartış.

Dikkat: Sorumluluk paylaşımını bütün aktörlerin aynı şeyi yapmasıyla eşitlemek.

5. Kararı kim açıklamalı? · 16 puan

Bir kurum, başvuruları sıralayan bir yazılım kullanıyor. Başvuranlar hangi ölçütlerin kullanıldığını göremiyor; kurum çalışanı “Sonucu sistem verdi, açıklama sorumluluğu bize ait değil.” diyor.

Durumdan doğan iki felsefi teknoloji problemini soru biçiminde yazınız. Otomatik karar ile insan sorumluluğu arasındaki ilişkiyi açıklayınız; olgusal olarak araştırılması gereken bir bilgi belirtiniz.

Örnek yanıt

Örnek problemler: “Bir algoritmanın kararı hangi koşullarda adil sayılabilir?” ve “Teknoloji kullanmak insanın açıklama sorumluluğunu kaldırır mı?” Yazılımı seçen, kullanan ve sonuçlarını uygulayan insanların sorumluluğu sırf otomasyonla kendiliğinden yok olmaz. Ölçütlerin içeriği, hata oranı veya itiraz yöntemi araştırılabilir.

- Adalet/şeffaflık ve sorumluluk sorularını ayır.
- Etik değerlendirme için gereken olgusal bilgiyi ayrıca belirt.

Dikkat: Yazılımın matematik kullanmasını tek başına tarafsızlık ve adalet kanıtı saymak.

6. Kolaylık ve mahremiyet · 16 puan

Bir okul uygulaması kayıp eşyaları bulmayı kolaylaştırmak için öğrencilerin sürekli konumunu kaydetmeyi öneriyor. Daha az veri toplayan bir seçenek yalnız öğrencinin isteğiyle konum bildiriyor, fakat her kayıp eşya için aynı hızda sonuç vermeyebilir.

Bu önerideki teknolojiyle ilgili temel değer çatışmasını açıklayınız. Bir felsefi soru kurunuz; tartışmada açıklığa kavuşturulması gereken iki kavramı ve neden gerekli olduklarını belirtiniz.

Örnek yanıt

Kolaylık/güvenlik yararı ile mahremiyet ve bireysel özerklik arasında çatışma vardır. Soru: “Kolaylık sağlamak için sürekli izleme hangi koşullarda meşru olabilir?” Rıza kavramı, öğrencinin gerçekten seçme imkânı olup olmadığını; gereklilik/orantılılık kavramı, amaç için daha az veriyle çözümün mümkün olup olmadığını tartışmaya açar.

- Amaçlanan yararla kaybedilebilecek değerleri birlikte düşün.
- Sorunun çözümü için kavramların anlamını görünür kıl.

Dikkat: Teknolojinin faydalı olmasının her veri toplama biçimini otomatik haklı kıldığını düşünmek.